Böyük Quruluş Partiyasından Azərbaycan Respublikası prezidentliyinə namizəd FAZİL MUSTAFANIN SEÇKİ PLATFORMASI

(1 həyati + 50 vacib MƏSƏLƏ)

Müavinət və pensiya sistemində irəliləyiş üçün daha nələr etmək olar?

Bizdə son illərdə sosial yardım institutunun qanunvericilikdə təkmilləşdirilməsi üçün xeyli faydalı işlər görülüb. Praktikada qarşıya çıxan boşluqdar daha çox COVID-19 pandemiyası dövründə bu mövzuda düşünməyə xeyli əsaslar verdi. Fikrimizcə, sosial yardımların məqsədi yoxsulluq göstəricilərini azaltmaq deyil, təqaüdçülər, şəhid ailələri, müharibə veteranları, tələbələr kimi həqiqətən sosial müavinətlərə ehtiyacı olan təbəqələrin insanca yaşamasını təmin etmək olmalıdır.

İş yerlərində yeni doğulmuş 3 yaşınadək uşağa qulluğa görə ödənişli sosial məzuniyyətə gedən xanımlar sosial müavinətin məbləğinin az olması səbəbi ilə uşağın 3 yaşını gözləmədən uşaq bağçasının himayəsinə verərək işləmək üçün geri dönürlər. Bir neçə illərdir ki, digər müavinətlər artırılsa da, bu müavinət növü artırılmır. Uşağa 1 yaş 6 aylığınadək 44 manat, 3 yaşınadək isə 28 manat müavinət verilir. Bu rəqəm reallıqda uşağın bir neçə günlük ehtiyacını ödəyəcək səviyyədə deyil.

Yaşa görə əmək pensiyası təyin olunan şəxslər pensiya təyin olunduqdan sonra işləməyə davam edərlərsə, ödənilən məcburi dövlət sosial sığorta haqları əlavə pensiya kapitalı formasında fərdi şəxsi hesablarda toplanır və yenidən hesablanması üçün pensiyanın üzərinə gələrək artıma səbəb olur. Ancaq tələb olunan staj və pensiya kapitalı olmayan şəxslərə yaşa görə 220 manat sosial müavinət təyin olunur və onlar təyinat aparıldıqdan sonra hər hansı fəaliyyətlə məşğul olarlarsa və ya adlarına aktiv VÖEN olarsa, sosial müavinət dayandırılır. Əgər müavinət aldığı dövrdə hər hansı fəaliyyəti olursa, həmin dövrdə aldığı müavinətin məbləği ondan tutulur, bu da sosial həssas vətəndaşların haqlı narazılığına səbəb olur.

Hərbçilər arasında müharibə ilə əlaqədar orqanizmin funksiyalarının 81-100% pozulmasına görə əlilliyi müəyyən edilmiş şəxslər olarsa, onlara əlilliyə görə əmək pensiyası təyin olunur. Ancaq şəxsin orqanizminin funksiyası 31-81% pozularsa, onlara pensiya əvəzinə əlilliyə görə müavinət təyin olunur. Bu da öz növbəsində aldıqları məbləğin həcmində böyük fərq edir və narazılığa səbəb olur.

Eyni zamanda pensiyaçılara bayramlar münasibəti ilə minimum pensiya həcmində əlavə müavinət ayrılmalıdır.

Ən vacib məsələlərdən biri də pensiya yaşına çatmadan vəfat etmiş pensiyaçının sığorta fonduna yığılmış vəsaitinin inkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi onun qanuni varislərinə verilməsidir. Bu problem də yaxın zamanlarda öz həllini tapmalıdır.

Əlillərə diqqət artırılmalıdır!

Azərbaycanda əlillik əhalinin 4,3%-ni təşkil edir. Dünya əhalisi ilə müqayisədə, həm də real durumu nəzərə aldıqda çox azdır. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatına görə, ölkə əhalisinin 15%-i əlil hesab edilə bilər. Əlilliyin artmasına təsir edən amillər aşağıdakılardır:

- **Tibbi amillər: Xəstəliklərin yeni tibbi üsullarla müalicəsi, müasir avadanlıqlarla xəstəliklərin diaqnostikasıdır. Bu da əvvəlki müəyyənləşdirilə bilməyən xəstəliklərin tez bir zamanada müəyyənləşməsinə, bu xəstəliklərdə yaşama faizinin yüksəlməsinə və əlillik əlamətlərinin saxlanmasına gətirib çıxarır.**
- **Demoqrafik amillər: Əhali sayının artmasıdır.**
- **Sosial amillər: Dünya ölkələrində gedən sürətli sosial-iqtisadi inkişaf nəticəsində avtomobillərin və digər mexanizmlərin sürətlə artması, travmaların sayının artmasına gətirib çıxarır. Travmadan başqa, şəhərləşmə (urbanizasiya) nəticəsində stress faktorları həddən artıq yüksək olur ki, bu da xəstəliklərin artımına səbəb olur. Həmçinin oturaq həyat tərzi, dayaq hərəkət sistemi xüsusilə onurğa xəstəliklərinin artmasına səbəb olur. Eyni zamanda müharibə və silahlı münaqişələr də xəstəliyin tezliyinin və sonda əlilliyin artmasına gətirib çıxarır.**
- **Təbii amillər: Dünyada baş verən iqlim dəyişikliyi, təbii fəlakətlər və ekoloji şərait xəstəliklərin, travmaların, nəticədə əlilliyin artmasına birbaşa təsir göstərir. Beynəlxalq təşkilatların məlumatlarına görə, dünya ölkələrində, eləcə də ölkəmizdə əlilliyin cavanlaşması və orta ömür uzunluğunun artması prosesi gedir ki, bu da əlillərin əlillik vəziyyətində olma dövrünün artmasına və nəticədə əlilliyin sayına öz təsirini göstərir.**

Əlilliyin qiymətləndirilməsindəki qüsurlar aşağıdakılardır:

- **İlkin və təkrar əlilliyin qiymətləndirilməsi üçün on iş günü ərzində cavab verilməli olduğu halda aylarla cavab verilmir. Bu müddət bəzən 1 ilə qədər uzanır. Bu da iki səbəbdən olur. Birincisi, yerlərdə TSEK-lərin formalaşmaması, formalaşmış TSEK-lərdə tam tərkib olmamasıdır. Bu da TSEK-lərin iş yükünü artırır və qiymətləndirmə gecikir. İkincisi, təkrar əlilliyin qiymətləndirilməsindədir. Qanuna görə, əlillik müddəti bitdikdən 6 ay ərzində əlillik bərpa olunarsa, pulu ödənilir. TSEK-lər də qəsdən əlilliyi 6 aydan artıq müddətə qiymətləndirirlər ki, əlil həmin imkandan məhrum olsun, bu da əlil vətəndaşlar arasında haqlı narazılıq yaradır.**

Əlilliyin təyin olunması üçün əyani müayinənin olması vacibdir. Kompüter üsulu ilə əlilliyin təyin olunmasını mütərəqqi üsul adlandırsalar da, qeyri-rəsmi olaraq əyani üsulla müayinəyə üstünlük verirlər. Bu da TSEK-lərin azlığından və iş yükünün çoxluğundan asılı olaraq şikayətlərə vaxtında baxılmadığına görə haqlı narazılıqlar yaradır. Bunun üçün rayonlarda TSEK-lərin sayını artırmaq və lazımi kadr və avadanlıqlarla komplektləşdirmək, əlilləri əyani müayinəyə cəlb edərək şikayətin qarşısını almaq olar.

Şəhid ailələri və qazilər həmişə ölkənin ən imtiyazlı insanları olmalıdır!

Şəhid ailələrinə və qazilərə dövlət əhəmiyyətli səviyyədə dəstək mexanizmləri yaradıb və bütün sahələrdə bu dəstək gerçəkləşdirilir. Onların ailə üzvləri işlə, mənzillə təmin olunmuş, birdəfəlik müavinətlər almışlar. Bunlarla yanaşı, aşağıda qeyd olunan bir sıra addımların da atılması zəruridir:

- **Şəhid anası medalı təsis edilsin.**
- **Bütün şəhid ailələrinə yaşayış sahəsinin ölçüsündən asılı olmayaraq mənzil verilsin.**
- **Şəhid övladlarının təhsil güzəştinə yaş məhdudiyyəti götürülsün.**
- **Şəhid ailələri və Qarabağ əlillərinin, müharibə veteranlarının sosial məişət problemlərinin həlli üçün bir dövlət qurumu müəyyənləşməlidir, çünki təcrübə göstərdi ki, "Yaşat" fondu bu işin öhdəsindən gəlməkdə yetərsiz qalır.**
- **Müharibə şəraitində və ya döyüş tapşırığını yerinə yetirərkən ağır yaralanaraq müəyyən müalicədən sonra dünyasını dəyişən vətəndaşlara şəhid statusunun şamil edilməsi zəruridir.**
- **Qazilərin müalicəsi və ləyaqətli işlə təmin olunması dövlətin ən vacib prioriteti sayılmalıdır.**

Sağlam ailə necə dəstəklənə bilər?

Ailə institutu ciddi böhran içindədir. İntiharların və boşanmaların sayının ilbəil artması bu sahədə siyasətə yenidən baxılmasını tələb edir. Burada aşağıdakı addımların atılmasını zəruri hesab edirik:

- **Çoxuşaqlı ailə anlayışına yenidən baxılsın və bu say 5-dən 3-ə endirilsin.**
- **5 yaşadək uşaqlar şəhərdaxili ictimai nəqliyyatdan pulsuz istifadə etsinlər.**
- **3 və daha çox uşağı olanlara güzəştli ipoteka şamil olunsun.**

Qadınların orta əməkhaqqı kişilərə nisbətən 60% təşkil edir. Bu səbəbdən onların pensiya kapitalı da az olur. Qadınların pensiya kapitalına əmsal tətbiq edilsin və bu əmsal uşaqların sayına görə diferensiallaşsın.

- **Dəmir çatışmazlığını kütləvi şəkildə aradan qaldırmaq üçün onun zənginləşdirilməsi proqramı tətbiq edilsin;**
- **Uşaq bezləri və uşaq yeməkləri gömrük rüsumundan və əlavə dəyər vergisindən azad olunsun;**
- **1-4-cü sinif şagirdlərinə dövlət məktəblərində isti yemək verilsin;**
- **2 yaşadək uşaq əmizdirən analara müavinət verilsin;**
- **Qız uşaqlarının təhsil haqqı dövlət büdcəsindən ödənilsin;**
- **Autizmi olan uşaqlar üçün reabilitasiya mərkəzləri yaradılsın, analarına uşaqlar 7 yaşa çatana qədər sosial məzuniyyət verilsin;**
- **Özəl idman salonlarında uşaqlar üçün 50%-lik güzəşt tətbiq edilsin;**
- **Selektiv abortların qarşısının alınması və demoqrafik artımın stimullaşdırılması üçün hər doğulan 2-ci qız uşağına görə 10 min, 3-cü və sonrakı hər qız uşağına görə 15 min manat birdəfəlik müavinət verilsin.**

Uşaqpulu müavinəti valideynlərin biri əmək müqaviləsi ilə çalışan muzdlu işçi olduğu halda gəlir vergisindən azad edilmə şəklində verilə bilər. Yəni 1-ci uşağa görə 1%, 2-ci uşağa görə 2%, 3-cü uşağa görə 3% olmaqla gəlir vergisindən (14%) azaldılma şəklində ailənin gəliri artırıla bilər. 4 və daha çox uşağı olanlar isə tamamilə gəlir vergisindən azad edilə bilər.

Prezidentliyə namizədin ödənişsiz təşviqat materialı